

RÄTTNING MITTÅT

JOHAN HAKELIUS

*Reagan och Thatcher, Clinton och Blair. Alla har de lyckats.
Med hemorten i sina länders värderingsmässiga mittfåra har de drivit förnyelsepolitik.
Inför det svenska valet sökte sig moderaterna mot mitten.
Frågan är om det verkligen var mot rätt mitt?*

Ronald Reagan var en mittenpolitiker. Och han var det i en alldeles bestämd mening. Hans enorma politiska styrka – som framstod som obegriplig för dem som försökte förstå honom genom att följa svenska medier, men som gjort bestående avtryck på den amerikanska politiken – bottnade i en direktkontakt med *middle-America*.

Amerikanerna förstod honom och han förstod dem. De mötte varandra i gemensamma värderingar. Och just detta gav Reagan ett stort manöverutrymme.

Att han fick smeknamnet "teflonpresidenten", med undermeningen att ingenting besvärande fastnade vid hans person, berodde på detta. Den man tycker sig känna och förstå tillå-

ter man fler felsteg än den man inte identifierar sig med. Att Reagan i ord, och delvis i handling, vågade torgföra en radikal och utmanande sakpolitik berodde också på att han värderingsmässigt var en mittenpolitiker. Radikalitet skrämmer nästan alltid, men baseras en radikal sakpolitik på en allmänt omfattad värderingsgrund oroar den betydligt färre betydligt mindre.

Reagan inte unik

Reagan var inte unik i detta avseende. Franklin D Roosevelt var radikal åt andra hållet, men lyckades driva igenom många av sina program, som i sak framstår som relativt främmande för amerikanskt tänkande, delvis med hjälp av den armod depressionen skapade, men också genom att appellera till amerikanska mittvärderingar om kristen medkänsla och ansvar för sin nästa.

Margaret Thatcher, en annan stor samhällsförändrare, kanaliserade *middle-Englands* värderingar, födda

ur en historia av sjöfarande, handel, imperialism, pragmatism och individualism. Det retade såväl den gamla överklassen som den nya, fackliga överklassen som kört Storbritannien i botten. Men det gav henne den breda brittiska mittens stöd och möjliggjorde en sakpolitik som i Sverige beskrevs som extrem.

Bill Clinton och Tony Blair har samma förmåga att placera sig i värderingarnas mittfåra. Clinton har utnyttjat det bl a för en förhållandevis radikal reform av välfärdssystemen. Blair har fortfarande en sådan möjlighet, även om han ännu inte har utnyttjat den i någon större utsträckning.

Partier som överger värderingsmitten begränsar istället sitt handlingsutrymme och sin tillväxtpotential. Demokraternas problem före Clinton bestod inte minst i att de alltmer kom att spegla värderingarna hos ett extremliberalt östkustetablissemang. Det gjorde dem politiskt impotenta. Brittiska labours "ovalbarhet" över-

---

JOHAN HAKELIUS är biträdande politisk redaktör i Svenska Dagbladet.

vanns först när vänsteretablissemangets radikala värderingar ersattes med något som överensstämde med en betydligt mer konservativ medelbritts uppfattning om rätt och fel, skuld och ära, rättvisa och rimlighet. George Bush's snabba fall skulle kanske ha kunnat undvikas om han inte hade utstrålat country-club snarare än bara country.

Sveriges mitt är andras ytterlighet

Årets svenska val har också varit en uppvisning i mittenpolitik. Från moderaterna till vänsterpartiet har rättningen skett mittåt. Drivkraften är, i ett public choice-perspektiv, lätt att förstå: det är i mitten marginalväljarna finns, de som inte är säkra på sitt partival och vars röster utser vinnaren.

Men den svenska rörelsen mot mitten saknar de nyanser och den sofistikerade som återfinns i de anglosaxiska länderna. Ingen åtskillnad tycks ha gjorts mellan en värderingsbaserad och en sakbaserad mittenpolitik.

Sakpolitikens mitt är ett relativt begrepp. Det definieras av politisk tradition och existerande höger- och vänsterpoler. Ett parti som, rakt av, förespråkade en Blairsk eller Clintonsk sakpolitik i Sverige skulle knappast uppfattas som ett mittenparti. Till vissa delar, om än inte alltid i retoriken, skulle tvärtom ett sådant parti placera sig bortom moderaterna. Det gäller t ex synen på bidragssystemen och hur omfattande

reformer dessa måste genomgå.

Det omvända är naturligtvis också sant. Ett amerikanskt eller brittiskt parti som, likt moderaterna gjorde i årets val, hävdade att skatteprincipen 30/50 var rimlig, skulle i såväl USA som Storbritannien uppfattas som extremt vänsterorienterat.

Vår mitt är, i denna mening, andras ytterlighet.

Just därför att den sakpolitiska mitten är relativ i förhållande till traditioner, etablerade system och existerande partier kan den aldrig vara en farbar väg för partier som vill förändra. Kanske är den attraktiv om målet är att erövra makt för maktens egen skull. Men väljer man den sakpolitiska mitten väljer man också en slags vulgärkonservatism. Rådande system görs till alltings måttstock. Implicit levererar man budskapet att förändring är fara och att det etablerade måste försvaras. Därmed ger man sina företrädare problemformuleringsprivilegiet.

I den mån Clintons rörelse mot mitten har varit sakpolitisk har den således befast Reaganerans tänkande. I den mån Blairs mittenpolitik är en mittenpolitik i sak har den bekräftat Thatcher som det moderna Storbritanniens grundare. Och en moderat rörelse mot mitten, på det sätt som skett i årets valrörelse, cementerar den socialdemokratiska samhällssynen och den offentliga maktapparaten den fött.

Den sakpolitiska mitten i Sverige är i allt väsentligt socialdemokratisk.

Hur handikappande detta faktum

är visade professor Sven Rydenfelt inför valet i en Brännpunktsartikel (SvD 7/9) om valets mantra "vård, skola, omsorg". När det offentliga äger produktionsmedlen och står för 95 procent av utbildning, vård och omsorg är det definitionsmässigt sant att dessa sektorer är socialiserade, konstaterar Rydenfelt. Vi vet, och de flesta är överens om, att socialiserade produktionssystem leder till köproblemmen, gigantomani, maktlöshet för konsumenten, bristande personalutveckling och dålig kvalitet. Trots detta, påpekar Rydenfelt, enas alla partier i försvaret av en fortsatt socialiserad vårdproduktion:

"Om vår mat producerats i socialistisk regi i kolchoser och sovchoser av sovjettyp, skulle den blivit både sämre och dyrare, en slutsats som praktiskt taget alla i dag anser självklar. Varför är det inte lika självklart, att vård producerad i socialistisk regi blir sämre och dyrare än vård producerad i privat regi?"

Vårdköer – men inga matköer

Att det skulle bero på att alla, oavsett ekonomisk ställning, skall få tillgång till vård är inte ett hållbart argument. För, konstaterar Rydenfelt, ingen behöver svälta i Sverige trots att matproduktionen inte är socialiserad. Staten garanterar alla mat, men behöver för den skull inte sköta produktionen.

Rydenfels redogörelse är träffande. En journalist som avkrävde statsministern besked om varför han inte vill förstatliga matproduktionen skul-

le bli till allmänt åtlöje. Men få reagerar på att ingen frågar Göran Persson, trots allt tal om värdkris och undermåliga skolor, varför han vägrar att avsocialisera vård, skola och omsorg. Och inget oppositionsparti väcker frågan. De söker sig till en sakpolitisk mitt. Den röda, svenska mitten.

Radikal förnyelsepolitik möjlig

Den självklara invändningen mot att bryta detta mönster är att en mer långtgående och radikal politik aldrig skulle få tillräckligt folkligt stöd, medan en flört med mitten möjliggör maktskifte. Men det är på samma gång ett alltför optimistisk och en alltför pessimistisk synsätt.

Den överdrivna optimismen ligger i antagandet att en sakpolitik för förnyelse som slipas av för att locka marginalväljare i mitten med nödvändighet är framgångsrik. Moderaternas valresultat kan beskrivas som ett av de bästa någonsin. Det kan beskrivas som en förbättring sedan 1994. Det kan beskrivas i termer av vunna mandat i riksdagen. Men det moderata valresultatet kan också beskrivas som ännu ett beslutsamt nedsättande av foten på den plats där moderaterna stått och stampat i 20 år. 1979 bröt moderaterna igenom 20-procentsvalen. Sedan dess har egentligen ingen förändring av betydelse skett.

Att så är fallet bevisar naturligtvis inte att strategin att etablera sig i den sakpolitiska mitten är dömd att misslyckas. Orsakerna till den 20-åriga stiltjen är säkert många. Men det är

ingen orimlig arbetshypotes att kombinationen av talet om förnyelse och framtid med en till stora delar socialdemokratiskt präglad sakpolitik saknar kraft.

Väljarna är inte ointelligenta. De är förmögna att bedöma vad som är rimligt och trovärdigt. De har erfarenhet av offentliga system som ständigt krävt mer resurser, men som trots detta blivit allt sämre. De har erfarenhet av en offentlig byråkratisering som bara tilltagit. Och det är svårt att få dessa erfarenheter att stämma överens med löften om lägre skatt och mindre krångel *inom de existerande systemen*. Deras vardagserfarenhet säger dem att det inte går.

Att försöka stå med ena benet i förnyelsen och det andra i det omhulande av offentliga system som nu är det konkreta uttrycket av svensk mittenpolitik håller inte. Det saknar trovärdighet.

”Den sakpolitiska mitten i Sverige är i allt väsentligt socialdemokratisk.”

Slutsatsen skulle kunna vara att det är omöjligt att driva förnyelsepolitik i Sverige, annat än som ett litet parti i ständig opposition. Men det är inte nödvändigtvis sant. Det finns en överdriven pessimism om möjligheterna att faktiskt vinna stöd för en mer långtgående och radikal förnyelsepolitik.

Betraktaren förblindas lätt av orimliga paralleller mellan Sverige och de anglosaxiska länderna. ”En Thatcher skulle aldrig gå hem i Sverige.” Sant. ”Reagans styrka var att han kunde kommunicera direkt med den amerikanska folksjälens och den är annorlunda än den svenska.” Sant.

Folklig förståelse

Men valet står inte mellan att bedriva mittenpolitik i socialdemokratiska hjulspår och att importera 15 år gammal politik från andra länder. Vad vi kan få av Thatcher och Reagan är inte ett färdigt kampanjmaterial för svenska väljare. Vad vi kan lära av dem är tvärtom vikten av att förstå just det folk vars politiska förtroende man vill vinna. Att övertyga dem om att man delar deras värderingar. Först då kan man få mandat för förändring.

En djärvare svensk förnyelsepolitik måste, om detta är sant, knyta an till djupare mentala stråk i samhället. Den måste söka sig till mitten, men till den värderingsmässiga mitten, inte till den sakpolitiska mitten som skall rubbas. Det innebär t ex att trygghet måste ges en mer framskjuten ställning än vad som är nödvändigt i anglosaxiska länder. Det innebär också att jämlikhetstanken måste accepteras och ges en intelligent tolkning som är förenlig med förändring och förnyelse. Och det innebär med säkerhet en rad andra liknande och ibland mycket svåra omprövningar.

Att göra så är inte att acceptera en socialdemokratisk problembeskrivning. Det är tvärtom att utmana soci-

aldemokraterna på den arena där de fortfarande tillåts dominera.

Socialdemokraterna lyckades en gång förankra sina sakpolitiska lösningar i den svenska mittfåran av värderingar. Det är detta som givit partiet en sådan oerhörd styrka. Men att de socialdemokratiska lösningarna varit i samklang med värderingarnas mittfåra innebär inte att de är de enda lösningarna med den egenskapen. Varje uppsättning av värderingar kan ge upphov till en mångfald olika

praktiska lösningar. Så är inte fallet om den sakpolitiska mitten tillåts styra. Då gör man sig bara till nästa led i en 60-årig tradition av socialdemokratisk dominans.

I den mån det socialistiska arvet alls utmanas i Sverige görs det nästan uteslutande på ett bakvänt sätt: i sakpolitik håller moderaterna sig nära socialdemokraterna, men värderingsmässigt vidarebefordras inte sällan tankar och dogmer som är mer gångbara i USA och Storbritannien än i

Sverige.

Som en strategi för att åstadkomma förändring håller det inte. Inte ens om det, trots allt, skulle ge tillträde till makten.

Mittenpolitik är ett måste för ett stort parti, men för ett parti som vill förändra är den meningslös utan en radikal sakpolitik. Skall moderaterna nå framgång måste de därför söka sin mitt i väljarnas värderingar, inte i socialdemokratiens sakpolitiska sediment.